הדורשת מן הכתוב (ויקרא א ג) 'יַקְרִיב אֹתוֹ', מְלַמֵּד שֶׁכּוֹפִין אוֹתוֹ – שבית דין כופין אדם שנדר להביא קרבן, לקיים את נדרו. יָכוֹל – שמא תאמר, שכופין אותו אף בְּעַל כָּרְחוֹ – שמלקין אותו עד שיביא הקרבן שלא מרצונו, תַּלְמוּד לוֹמַר בהמשך הפסוק 'לְרְצוֹנוֹ' – שגזירת הכתוב היא שיביא אדם את קרבנו מרצונו הטוב. הָא כֵּיצַד – כיצד יתכן הדבר, שמחד גיסא כופין אותו לקיים נדרו, ומאידך, צריך שיביא מרצונו, כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר רוֹצֶה אֲנִי – בית דין כופין ומלקין את האדם שאינו חפץ לקיים נדרו, עד שיאמר שחוזר בו מכוונתו הרעה, וחפץ הוא עתה לקיים נדרו ולהביא את קרבנו מרצונו.

עתה מבארת הגמרא כיצד ניתן להוכיח ממשנה זו שדברים שבלב אינם דברים: וְאַמַּאי – מדוע יש לדון אדם זה כמביא קרבן מרצונו, הָא בְּלִבֵּיהּ לָא נַיְחָא לֵיהּ – הרי בליבו אינו מסכים להביא, אלא שמוכרח הוא לומר בפיו שרוצה מחמת כפיית בית הדין. אֶלָּא לָאו – בהכרח צריך לומר שאין אנו מתחשבים במה שבליבו, מְשׁוּם דְּאַמְרִינַן דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים, ועל כן די בכך שאומר בפיו שחפץ להביא הקרבן.

דוחה הגמרא: וְדִילְמָא שַׁאנִי הָתָם דַּאֲנַן סָהֲדֵי דְּנִיחָא לֵיהּ בְּכַפָּרָה – שמא שונה הדבר באדם החייב קרבן, שאנו עדים בדבר שכל אדם חפץ בכפרה על עוונותיו, ועל כן יש לומר, שלאחר שכפוהו בית דין להביא את קרבנו חפץ הוא בכך אף בליבו כדי לזכות בכפרה, וממילא, לא ניתן להוכיח מכאן שדברים שבלב אינם דברים.

הגמרא מנסה להביא ראיה בענין זה מן הסיפא של הברייתא: אֶלָּא יש להוכיח שדברים שבלב אינם דברים מִן הַסֵּיפָא של הברייתא, האומרת, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא – דין זה של כפיה לאדם עד שיאמר רוצה אני, בְּגִיטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים, שאדם המחוייב על פי דין לגרש אשתו או לשחרר עבדו, ואינו חפץ לעשות זאת, בית דין מלקין וְכוֹפִין אוֹתוֹ, עַד שֶׁיֹּאמַר רוֹצֶה אֲנִי לגרש או לשחרר. שאם יכפוהו לכך בלא שיאמר רוצה אני, אין תוקף לגירושין או לשחרור.

עתה מבארת הגמרא כיצד יש להוכיח מכאן שדברים שבלב אינם דברים: וְאַמַּאי – מדוע יש לדון אדם זה כמגרש או משחרר מרצונו הטוב, הָא בְּלִבֵּיהּ לָא נַיְחָא לֵיהּ – הרי בליבו אינו חפץ כלל לגרש או לשחרר, ורק בפיו אומר שחפץ בכך מחמת הכפיה. אֶלָּא לָאו – בהכרח צריך לומר שאין אנו מתחשבים במה שבליבו, מְשׁוּם דְּאַמְרִינַן דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים, ועל כן די בכך שאומר בפיו שחפץ לגרש או לשחרר.

דוחה הגמרא: וְדִילְמָא שַׁאנִי הָתָם מְשׁוּם דִּמְצוָה לְשַׁמּוֹעַ דִּבְרֵי חֲכָמִים – שמא שונה הדבר לגבי מגרש או משחרר, שמאחר וחכמים חייבוהו לעשות כן חפץ הוא לקיים המצוה לשמוע בקול חכמים, ועל כן יש לומר שלאחר שכפוהו בית דין לכך גמר בדעתו לקיים את דבריהם, וממילא, לא ניתן להוכיח מכאן לענין דברים שבלב.

הגמרא מנסה להביא ראיה אחרת לדעת רבא הסובר שדברים שבלב אינם דברים: אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף מֵהָכָא – יש להוכיח כן מדברי המשנה להלן (סב.), האומרת שאדם הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה, וְאָמַר לאחר הקידושין, כְּשֶׁבָּאתִי הָיִיתִי שֶׁהִיא כֹּהֶנֶת ועל דעת כן קידשתיה, וְהָרֵי נתברר לי עתה שהִיא לְוִיָּה, או שאומר שסבור היה שהיא לְוִיָּה וְנִמְצֵאת שהיא כֹּהֶנֶת, וכן אם טעה לחשוב שהיא עֲנִיָּה וְהָרֵי נתברר שהִיא עֲשִׁירָה, או שהיה סבור שהיא עֲשִׁירָה וְהָרֵי הִיא עֲנִיָּה, בכל אופנים אלו הדין הוא שהאשה מְקוּדֶּשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִטְעָתוּ – שהרי היא לא הטעתה אותו בכך, אלא הוא מעצמו היה סבור כן, ועל כן אין קידושין אלו נידונים כקידושי טעות.

עתה מבארת הגמרא כיצד ניתן להוכיח ממשנה זו שדברים שבלב אינם דברים: וְאַמַּאי – מדוע חלים קידושין אלו, הָא קָאָמַר כְּסָבוּר הָיִיתִי – הרי המקדש אומר שלא נתכוין לקדשה אלא על דעת שהיא כהנת או עשירה וכיוצא בזה, ואף שהיא לא הטעתה אותו מכל מקום הרי נתברר שאינה כזו, ואם כן, הרי לא נתכוין כלל לקדשה. אֶלָּא – בהכרח צריך לומר שאין אנו מתחשבים במה שבליבו, מְשׁוּם דְּאַמְרִינַן דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים, ומאחר שקידשה בפיו בלא שום תנאי אין לנו לדון קידושין אלו כטעות. דוחה הגמרא: אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרב יוסף, דִּילְמָא שַׁאנִי הָתָם דִּלְחוּמְרָא – שמא שונה הדבר שם, שאין הקידושין חלים אלא לחומרא. כלומר, אין להוכיח ממשנה זו שדברים שבלב אינם דברים, אלא יתכן לומר שאילו היה המקדש נאמן בדבריו אכן לא היו חלים הקידושין כלל, אמנם מאחר שאין אנו יודעים אם להאמינו בזה, שהרי יתכן שבשעת קידושין היה בדעתו לקדשה בכל ענין ורק לאחר מכן נתחרט, לפיכך יש לדון קידושין אלו בספק, שמחד גיסא אינה מותרת לקהל עד שתקבל גט מן המקדש, ומאידך, אם יבא אחר ויקדשה צריכה גט אף ממנו.

הגמרא מנסה להביא ראיה ממשנתינו שדברים שבלב אינם דברים: אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי, מֵהָכָא – יש להוכיח כן ממשנתינו, שהרי שנינו בסיפא כך, בְּכוּלָּם – בכל אופני הטעות המבוארים במשנה, כגון שקידשה על דעת שהוא כהן ונמצא לוי וכיוצא בזה, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרָה האשה בְּלִבִּי הָיָה לְהִתְקַדֵּשׁ לוֹ אַף עַל פִּי שהדבר בֵּן שאין התנאי שאמר המקדש אמת, מכל מקום אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. וְאַמַּאי – מדוע אינה מקודשת, הָא קָאָמְרָה בְּלִבִּי הָיָה – הרי אומרת שבשעת הקידושין היה בדעתה להתקדש לו אף אם אין דבריו אמת. ובהכרח צריך לומר, שדברים שבלב אינם דברים, ולפיכך אין אנו מתחשבים במה שהיה בליבה.

דוחה הגמרא: וְדִילְמָא שַׁאנִי הָתָם דְּכֵיוָן דְּאַתְנֵיהּ לַאו כָּל כְּמִינָּהּ דְּעָקְרָא לָהּ לְתְנָאֵיהּ – שמא שונה הדין במקרה זה, שמאחר והבעל התנה במפורש שמקדשה על מנת שהוא כהן וכיוצא בזה, והאשה שמעה את דבריו ולא אמרה חפצה אני להתקדש לך בלא תנאי, לפיכך אף אם דברים שבלב הוו דברים, אין בכוח מחשבת ליבה לעקור את תנאו של המקדש.

הגמרא מביאה ראיה אחרת שדברים שבלב אינם דברים: אֶלָּא אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַבִּין, עוּבְדָּא הֲוָה בֵּי רַב חִסְדָּא – מעשה בא לפני רב חסדא באדם שמכר את נכסיו על דעת לעלות לארץ ישראל, אך לא פירש כן בשעת המכירה, וְרַב חִסְדָּא בֵּי רַב הוּנָא – והלך רב חסדא לבית מדרשו של רב הונא לדון עמו בדבר, האם יש להתחשב בדברים שבלב או לא, וּפַשְׁטוּהּ מֵהָא – ופשטו שדברים שבלב אינם דברים, מדברי המשנה במסכת מעילה (כא.), האומרת, שאדם הָאוֹמֵר לְשָׁלּוּחוֹ הָבֵא לִי מעות מִן הַחֻלִּין אוֹ מִן הַחוּלִּיוֹתֶקְמָא – כמין שק, וקנה לי בשוק דבר מה במעות אלו, וְהֵבִיא לוֹ השליח את מבוקשו, ונתברר לאחר מכן שהיו מעות אלו של הקדש, הדין הוא, שאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר בַּעַל הַבַּיִת לֹא הָיָה לִי בְּלִבִּי אֶלָּא עַל זֶה – לא נתכוונתי שתביא לי המעות מארנק זה של הקדש, אלא מארנק אחר של חולין שהיה מונח אף הוא באותו חלון, מכל מקום כֵּיוָן שֶׁהֵבִיא לוֹ השליח מִזֶּה – מארנק של מעות הקדש, בַּעַל הַבַּיִת מָעַל – בעל הבית הוא זה שעבר על איסור מעילה, ועליו להשיב מעות אלו להקדש בתוספת חומש, וכן להביא קרבן מעילה, שהרי השליח מילא אחר שליחותו של בעל הבית.

עתה מבארת הגמרא כיצד ניתן להוכיח ממשנה זו שדברים שבלב אינם דברים: וְאַמַּאי – מדוע מעל בעל הבית, הָא קָאָמַר בְּלִבִּי – הרי הוא טוען שלא נתכוין בליבו לארנק של הקדש, אלא לארנק אחר שהיו מונחים בו מעות חולין, ונמצא, שלא מילא השליח אחר שליחותו של בעל הבית.

אֶלָּא לָאו – בהכרח צריך לומר, מְשׁוּם דְּאַמְרִינַן דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים, שמאחר ואמר לשליח להביא לו מעות מן החלון, והיו שם אף מעות הקדש, אף שבליבו לא נתכוין אלא למעות החולין אין אנו מתחשבים בכך, אלא במה שהוציא מפיו בלבד.

מקשה הגמרא: וְדִלְמָא שַׁאנִי הָתָם דִּלְמִיפְטַר נַפְשֵׁיהּ מָקָרְבָּן קָאָתֵי – שמא שונה הדין שם, מאחר שיש לחשוש שבעל הבית משקר ורוצה לפטור עצמו מקרבן מעילה, ולפיכך אין לנו להאמינו שהיה בליבו מארנק אחר, אך אילו היה נאמן על כך היו מועילים אף הדברים שבליבו.

מתרצת הגמרא: שאין לנו לחשוש שמא בעל הבית משקר כדי

המשך בעמוד רסט

להפטר מקרבן, שהרי אילו חפץ היה לשקר הָוֶה לֵיהּ לְמֵימַר מַזִּיד
הָוֶה – היה לו לומר שמעל במזיד, שהיא טענה המקובלת יותר על
לֵב השומעים, ובכך היה נפטר מקרבן מעילה, ומאחר שלא טען
טענה זו, יש להאמינו שלא נתכוין שיטול השליח מארנק מעות
ההקדש. ומכל מקום אינו נפטר בכך, מכיון שדברים שבלב אינם
דברים.

דוחה הגמרא: שאין להוכיח שהוא דובר אמת מכך שלא טען
'מזיד הייתי', מאחר שלֹא עָבְיד אִינִישׁ דְּמְשַׁוֵּי נַפְשֵׁיהּ רְשִׁיעָא – אין
דרך אדם לעשות עצמו רשע, ועל כן מעדיף הוא לטעון שלא
נתכוין לארנק של הקדש.

ומחמת קושיא זו חוזרת בה הגמרא מתירוץ זה, וסוברת שאכן אין
להאמינו מחמת שלא טען 'מזיד הייתי', אמנם מכל מקום יש
להאמינו מסיבה אחרת, שהרי הָוֶה לֵיהּ לוֹמַר נְזַכַּרְתִּי – יכול היה
לומר שלאחר שאמר לשליח להוציא המעות נזכר שהם הקדש,
קודם שהוציאם השליח בשוק, ובאופן כזה השליח הוא המועל
ולא המשלח. (דתנן) [דְּתַנְיָא] – שכן שנינו בברייתא, שאם לאחר
שאמר הבעל הבית לשליח נְזְכַּר בַּעַל הַבַּיִת שמעות אלו הקדש הן
קודם שהוציאם השליח, וְלֹא נְזְכַּר שָׁלִיחַ – אך לא נודע על כך
לשליח, הדין הוא שהַשָּׁלִיחַ מָעַל.נמצא, שיכול היה המשלח
להפטר מקרבן בטענת 'נזכרתי', ולפיכך יש להאמינו אף בטענת
'לא היה בליבי', שאכן לא נתכוין שיטול השליח מארנק של
הקדש. ומאחר שאינו נפטר בטענה זו, יש להוכיח שדברים שבלב
אינם דברים, ולפיכך, אין אנו מתחשבים במה שהיה בליבו.הגמרא
מביאה כמה ספיקות לגבי אנשים שמכרו נכסיהם על דעת לעלות
לארץ ישראל: הַהוּא גַּבְרָא דְּזַבְּנִינְהוּ לְנִיכְסֵיהּ אַדַּעְתָּא לְמֵיסַק
לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל – מעשה באדם שמכר נכסיו על דעת לעלות
לארץ ישראל, ופירש בשעת המכירה שכך היא דעתו, פָּלִיק וְלֹא
אִיתְּדַר לֵיהּ – עלה לארץ ישראל, אך לא הצליח להתיישב בה,
מחמת חוסר דירה או מזונות, ולפיכך שב לחזור לארץ, ועתה חפץ
הוא לבטל המכירה. אֲמַר רָבָא, כָּל דְּפָלִיק אַדַּעְתָּא לְמֵידַר הוּא –
כל אדם העולה לארץ ישראל דעתו היא על מנת שיוכל לדור בה,
וְהָא לֹא אִיתְּדַר לֵיהּ – ואדם זה לא נסתייע בידו לדור בה, ולפיכך
יש לדונו כאילו לא עלה והמכירה בטילה.

אִיבָּא דַּאֲמְרֵי – ויש אומרים בשמו של רבא, שאין המכירה בטילה,
מאחר שאדם זה מכר אַדַּעְתָּא לְמֵיסַק – על דעת שיעלה לארץ
ישראל, וְהָא פָּלִיק לֵיהּ – והרי עלה, ולפיכך אין אנו מתחשבים
בכך שלא נסתייע בידו לדור בארץ.

מעשה נוסף: הַהוּא גַּבְרָא דְּזַבְּנִינְהוּ לְנִיכְסֵיהּ אַדַּעְתָּא לְמֵיסַק לְאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל – מעשה באדם שמכר נכסיו על דעת לעלות לארץ
ישראל, ופירש כן בשעת המכירה, לְסוֹף לֹא פָּלִיק – לאחר מכן
נתחרט ולא עלה, וחפץ הוא לבטל את המכירה. אֲמַר רַב אַשִׁי, אִי
בָּעֵי פָּלִיק – הרי אם ירצה יכול הוא לעלות, ולכן אין הרשות
נתונה בידו לבטל את המכירה מחמת שנתחרט מלעלות. אִיבָּא
דַּאֲמְרֵי – ויש אומרים בשמו של רב אשי, שאין לבטל את המכירה,
מאחר שאִי בָּעֵי לֹא פָּלִיק – וכי אם ירצה לא יוכל לעלות, בלשון
שאלה, כלומר, שבידו הדבר נתון לעלות ולפיכך אין המכירה
בטילה.

מבררת הגמרא: מַאי בֵּינַיְיהוּ – מה חילוק יש בין שתי הלשונות,
הרי לדעת שתיהן אין המכירה בטילה מאחר שיכול הוא לעלות.
אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ דְּאִיתְּלִיד אוּנְסָא בְּאוֹרְחָא – החילוק ביניהם הוא
באופן שישנו איזה עיכוב לעלות, כגון ששמע שיש ליסטים בדרך,
ואין אדם יכול לילך בדרך זו לבדו אלא בשיירה. ובאופן כזה
נחלקו הלשונות. שלדעה הראשונה, מאחר שעדיין ישנה אפשרות
בידו לטרוח ולעלות בשיירה אין המכירה בטילה. אך לדעה
השניה, ששאל רב אשי בתמיה 'וכי לא יכול הוא לעלות', אין
המכירה קיימת אלא כאשר יכול לעלות בקלות ללא שום מעכב,
אך אם ישנו איזה עיכוב בדרך לא מכר על דעת כן, והמכירה
בטילה. משנה זו עוסקת באדם הממנה שליח לקדש עבורו אשה
במקום מסויים, ושינה השליח מדעת משלחו.

משנה

אדם הָאוֹמֵר לְשָׁלוּחוֹ צֵא וְקַדֵּשׁ לִי [־ עבורי] אִשָּׁה פְּלוֹנִית בְּמָקוֹם
פְּלוֹנִי, וְהָלַךְ השליח וְקִדְּשָׁהּ בְּמָקוֹם אַחֵר, אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, מאחר
שהמשלח מקפיד שיקדש עבורו את האשה במקום שבו אמר לו
לקדשה.
אמנם אם אמר לו המקדש צא וקדש לי אשה פלונית, וַהֲרֵי הִיא
נמצאת בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, והלך השליח וְקִדְּשָׁהּ בְּמָקוֹם אַחֵר, הֲרֵי זוֹ
מְקוּדֶּשֶׁת, מאחר שאין המשלח מקפיד שיקדשה במקום מסוים,
ולא נתכוונו אלא להדריך את השליח היכן יוכל למוצאה.

גמרא

וּתְנַן נַמֵּי גַּבֵּי גִּיטִּין – שנינו דין זה אף במסכת גיטין (סה.), שאדם
הָאוֹמֵר לשלוחו תְּנוּ גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, והלכו השליחים
וְנָתְנוּ לָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר, פָּסוּל, ששינו מדעת המשלח המקפיד
לגרשה במקום פלוני בדווקא. אמנם אם אמר להם תנו גט זה
לאשתי, וַהֲרֵי הִיא נמצאת בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְנָתְנוּ לָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר,
כָּשֵׁר, מאחר שאינו מקפיד שיגרשוה באותו מקום, ולא נתכוונו
אלא להדריכם היכן יוכלו למוצאה.
הגמרא מבארת מדוע יש צורך לשנות דין זה הן לגבי גט והן לגבי
קידושין: וּצְרִיכָא – יש צורך לשנות דין זה פעמיים, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן
– שאם היה התנא משמיענו דין זה רק לְגַבֵּי קִידּוּשִׁין, היה מקום
לומר שדין זה נאמר רק בְּמָקוֹם דְּלִכְּתְחִלָּה קָאָתֵי – לגבי קידושין
שכוונתו לקרב האשה אליו, שבזה מקפיד הוא לקדשה במקום
פלוני, מאחר שסובר בדעתו בַּהֲאי אַתְרָא רָחֲמוּ לִי וְלֹא מְמַלֵּי מִילֵּי
עִלָּוֵי – במקום זה גרים אוהבי ולא יאמרו לאשה דבר גנאי עלי,
בְּהַאי אַתְרָא לָנוּ לִי מְמַלֵּי מִילֵּי עִלָּוֵי – אך במקום אחר גרים שונאי,
ועלולים הם לומר לאשה דברי גנאי עלי, ולכך אינו חפץ שיקדשה
השליח אלא במקום שאמר לו, אֲבָל גַּבֵּי גִּיטִּין דְּלַרְחוֹקֵי קָאָתֵי –
שמרחק את האשה ממנו, אֵימַר לֹא אִיכְּפַת לֵיהּ – היה מקום לומר
שאינו מקפיד באיזה מקום יגרשה השליח, ולכך הוצרך התנא
לכתוב דין זה אף לגבי גיטין.
וְאִי אַשְׁמוּעִינַן – ואם היה התנא משמיענו דין זה רק לְגַבֵּי גֵּירוּשִׁין,
היה מקום לומר שדין זה נאמר רק במגרש את אשתו שהוא גנאי
לו, ועל כן, בְּהַאי אַתְרָא נִיחָא לֵיהּ דְּנִיבַּזּוּ בְּהַאי אַתְרָא לֹא נִיחָא לֵיהּ
– ישנן מקומות שאינו מקפיד בהן על בזיונו, וישנן מקומות
שמקפיד, ולפיכך יש לשלוח לגרשה במקום שנאמר לו בדווקא,
אֲבָל גַּבֵּי קִידּוּשִׁין שאינם גנאי לו, אֵימָא לֹא אִיכְּפַת לֵיהּ – היה מקום
לומר שאינו מקפיד באיזה מקום יקדשנה השליח, צְרִיכָא – לכך
הוצרך התנא לכפול דין זה, הן בגיטין והן בקידושין, שבשניהם
מקפיד הוא על המקום שאמר, ואין השליח רשאי לשנות מדבריו.

משנה

זו דנה לגבי אדם המקדש אשה על מנת שאין עליה נדרים או
מומין ונמצא שיש בה, האם חלים הקידושין או לא.
אדם הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה עַל מְנָת – בתנאי שֶׁאֵין עָלֶיהָ נְדָרִים – שלא
אסרה על עצמה נדרי עינוי נפש, וְנִמְצְאוּ שיש עָלֶיהָ נְדָרִים, אֵינָהּ
מְקוּדֶּשֶׁת, מאחר שלא נתקיים התנאי. בְּנָפָה סָתָם – הנושא את
האשה בסתם ללא תנאי, וְנִמְצְאוּ שיש עָלֶיהָ נְדָרִים, תֵּצֵא שֶׁלֹּא
בְּכְתוּבָּה. שמאחר שלא התנה במפורש על כך חלו הקידושין,
וצריך ליתן לה גט אם רוצה להוציאה, אך רשאי להוציאה בלא
כתובה, כיון שיכול לטעון שאינו חפץ באשה נדרנית.וכן הוא הדין
אף לענין מומין. שהמקדש את האשה עַל מְנָת שֶׁאֵין עָלֶיהָ מוּמִין,
וְנִמְצְאוּ שיש בָּהּ מוּמִין, אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, מאחר שלא נתקיים

המשך בעמוד רפז

מכל מקום **אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת**, ואין אומרים שיודע הוא שאין קידושין חלים בפחות משוה פרוטה, ולפיכך חפץ לקדשה עתה במתנה זו, אלא יש לומר **שֶׁמַּחֲמַת קִידּוּשִׁין הָרִאשׁוֹנִים שָׁלַח** – שסבור שחלו קידושין הראשונים, ולפיכך אין כוונתו לשלוח סבלונות אלו לשם קידושין אלא לשם מתנה.

וְכֵן קָטָן שֶׁקִּידֵּשׁ – וכן הוא הדין באדם שקידש אשה בקטנותו, ולאחר שגדל שלח לה סבלונות, שאין לומר שיודע שאין קידושי קטן חלים, ולפיכך שלח לה עתה מתנות אלו בתורת קידושין, אלא סבור שחלו קידושין הראשונים, ושולח לה סבלונות אלו לשם מתנה.

גמרא

הגמרא מבארת מדוע הוצרכה המשנה לכתוב דין זה בשלשה אופנים שונים: **וּצְרִיכָא** – המשנה הוצרכה להשמיענו הדין שאין כוונת החתן לשלוח סבלונות לשם קידושין אלא לשם מתנה, בשלשה אופנים: האחד, באדם שקידש שתי נשים בפרוטה אחת. השני, באדם שקידש אשה אחת בפחות משוה פרוטה. והשלישי, באדם שקידש אשה בקטנותו.

דְּאִי אִשְׁמְעִינַן שָׁוֶה פְּרוּטָה – אילו היתה המשנה משמיעה הדין רק באדם שקידש שתי נשים בפרוטה, היה מקום לומר **דַּאֲיִדֵּי דְּקָא נָפֵיק מֵמוֹנָא מִינֵּיהּ טָעֵי** – מאחר שיצאה פרוטה שלימה מרשותו טועה וסובר שחלו הקידושין, אף שכל אחת מן הנשים קיבלה פחות משוה פרוטה, ולפיכך אינו שולח הסבלונות לשם קידושין אלא לשם מתנה, **אֲבָל המקדש אשה בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, אֵימָא** – היה מקום לומר, **שׁוֹדֵעַ הוא שֶׁאֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, וְעל כן, כִּי קָא מְשַׁדַּר סַבְלוֹנוֹת אַדַּעְתָּא דְּקִידּוּשִׁין קָא מְשַׁדַּר** – כוונתו לשלוח הסבלונות לשם קידושין. ולפיכך הוצרכה המשנה להשמיענו שגם בזה אדם טועה, וסובר שניתן לקדש אשה בפחות משוה פרוטה, ועל כן אינו שולח הסבלונות לאחר מכן לשם קידושין אלא לשם מתנה.

וְאִי אִשְׁמְעִינַן הָנֵי תַּרְתֵּי – ואילו היתה המשנה משמיעה הדין רק בשני אופנים אלו, היה מקום לומר שרק באופנים אלו אדם טועה, **מִשּׁוּם דִּבְיַן פְּרוּטָה לְפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה לֵית קִים לְהוּ לְאִינָשֵׁי** – אין האנשים בקיאים בדין שאשה מתקדשת דוקא בפרוטה ולא בפחות מפרוטה, ולפיכך טועה הוא וסובר שחלו הקידושין בעבר, ואינו שולח עתה את הסבלונות לשם קידושין, **אֲבָל קָטָן שֶׁקִּדֵּשׁ אשה**, הרי **כָּל יוֹדְעִין שֶׁאֵין קִידּוּשֵׁי קָטָן כְּלוּם, אֵימָא** – היה מקום לומר, **כִּי קָא מְשַׁדַּר סַבְלוֹנוֹת אַדַּעְתָּא דְּקִידּוּשֵׁי קָא מְשַׁדַּר** – שנתכוון לשלוח הסבלונות לשם קידושין, **קָא מַשְׁמַע לָן** שישנם אנשים הטועים גם בזה, וסבורים הם שחלו הקידושין שעשו בקטנותם, ואינם שולחים הסבלונות לשם קידושין אלא לשם מתנה.

מאחר שנתבאר במשנה שאין לחשוש שאדם שולח סבלונות לשם קידושין, מביאה הגמרא ענין הדומה לזה: **אִיתְּמַר** – נאמר דין בבית המדרש. **רַב הוּנָא אָמַר חוֹשְׁשִׁין לְסַבְלוֹנוֹת, וְכֵן אָמַר רַבָּה חוֹשְׁשִׁין לְסַבְלוֹנוֹת.** דהיינו, אדם שנשתדך עם אשה ועדיין לא קידשה, ולאחר מכן שלח לה מתנות בפני עדים, יש לחשוש שכוונתו לקדשה במתנות אלו, ולפיכך, אם לאחר קבלת המתנות נתקדשה לאדם אחר, יש להצריכה גט משניהם. הגמרא מקשה על דין זה מדברי המשנה: **אָמַר רַבָּה וּמוֹתְבִינַן אַמַּעֲתִין** – יש להקשות על דין זה שאמרתי. שהרי שנינו במשנה שאדם שקידש אשה בפחות משוה פרוטה, **אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁלַח סַבְלוֹנוֹת לְאַחַר מִכָּאן אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת,** מאחר שאין כוונתו לשלחם בתורת קידושין אלא בתורת מתנה. ואם כן יש לומר כן גם באדם השולח סבלונות למשודכתו, שאין כוונתו לשולחם לשם קידושין אלא לשם מתנה. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי** לרבה, **הָתָם כִּדְקָתָנֵי טַעֲמָא** – במשנה ישנו טעם לומר שלא שלח לשם קידושין, כיון שיש לתלות **שֶׁמַּחֲמַת קִידּוּשִׁין הָרִאשׁוֹנִים שָׁלַח**, שהרי סבור הוא שחלו הקידושין שקידשה מקודם לכן, ולפיכך אינו מכוין עתה לקדשה אלא ליתן לה מתנות. אך אדם שנשתדך עם אשה ועדיין לא קידשה, יש לחשוש שחפץ הוא לקדשה עתה במתנות אלו.הגמרא מביאה דעת ׳יש אומרים׳, הסוברים שרבה מביא הוכחה לדבריו ממשנתינו: **אִיכָּא דְּאָמְרֵי אָמַר רַבָּה מִנָּא אֲמִינָא לָהּ** – יש אומרים שלא הקשה רבה על דבריו מן המשנה, אלא אדרבה הביא משם הוכחה לדבריו. **כִּדְקָתָנֵי טַעֲמָא** – שהרי במשנה מבואר שהטעם שאין חוששים לקידושין, מאחר שיש לתלות **שֶׁמַּחֲמַת קִידּוּשִׁין הָרִאשׁוֹנִים שָׁלַח** לה מתנות אלו, וממילא ניתן לדייק מכך, שדווקא **הָכָא** – במשנה, העוסקת באופן שקידשה מקודם לכן, **הוּא דְּטָעֵי** – טועה הוא, וסובר שחלו קידושין הראשונים, ולפיכך שולח לה עתה לשם מתנה, **הָא בְּעָלְמָא חָיְישִׁין** – אבל באדם שעדיין לא קידש, יש לומר ששולח הסבלונות לשם קידושין.

דוחה הגמרא: **וְאַבַּיֵי, לֹא מְתַרֵּצְתָּ קָאָמַר** – אביי סובר שאין להוכיח כן מדברי המשנה, מאחר שיתכן שהמשנה נוקטת בדרך ׳אין צריך לומר׳. דהיינו, **לֹא מְתַרֵּצְתָּ בְּעָלְמָא דְּלֹא נָחֵית לְתוֹרַת קִידּוּשִׁין כְּלָל** – אין צריך לומר שאדם השולח מתנה למשודכתו אינו מעלה על דעתו כלל ליתנה לשם קידושין, **אֶלָּא אַפִּילּוּ הָכָא דְּנָחֵית לְתוֹרַת קִידּוּשִׁין** – אלא אף במשנתינו שכבר חפץ היה לקדשה מקודם לכן, **אֵימָא הָוֵי קִידּוּשִׁין** – והיה מקום לומר שנזכר שלא חלו קידושיו הראשונים, ולפיכך חפץ הוא לקדשה עתה במתנות אלו, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאין זה כך, אלא עדיין בטעותו הוא עומד, וסבור שחלו קידושין הראשונים, ולפיכך אין בדעתו לקדשה עתה בנתינת הסבלונות.

מבררת הגמרא: **מַאי חֲזֵי עֲלָהּ** – כיצד יש לפסוק להלכה בענין חוששין לסבלונות. **אָמַר רַב פָּפָּא, בְּאַתְרָא דְּמַקְדְּשֵׁי וַהֲדַר מְסַבְּלֵי** – במקום שבו המנהג לקדש תחילה את האשה ולאחר מכן לשלוח לה סבלונות, **חַיְישִׁינַן** – יש לחשוש שכוונתו לקדשה עתה במתנות אלו, שאינו חפץ לשנות ממנהג המקום, אך במקום **שְׁמְסַבְּלֵי וַהֲדַר מְקַדְּשֵׁי** – שדרכם לשלוח מתנות תחילה ולאחר מכן לקדש האשה, **לֹא חַיְישִׁינַן** – אין לחוש שמתכוין לשם קידושין.

מקשה הגמרא: **מְקַדְּשֵׁי וַהֲדַר מְסַבְּלֵי פְּשִׁיטָא** – במקום שבו נוהגים כולם לקדש תחילה ולאחר מכן לשלוח מתנות, פשוט הדבר שאם שלח מתנות תחילה יש לחוש שלשלח לשם קידושין, ומדוע הוצרך רב פפא להשמיענו דין זה.

מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – אכן אין צריך להשמיע דין זה אלא באופן **דְּרוּבָּא מְקַדְּשֵׁי וַהֲדַר מְסַבְּלֵי וּמִיעוּטָא מְסַבְּלֵי וַהֲדַר מְקַדְּשֵׁי** – שרוב אנשי המקום מקדשים ולאחר מכן שולחים מתנות, אך ישנו מיעוט השולח מתנות קודם הקידושין, **מַהוּ דְּתֵימָא נֵיחוּשׁ לְמִיעוּטָא** – שמא תאמר שנסמוך על כך שאדם זה הוא מן המיעוט השולחים מתנות תחילה, ולפיכך נאמר שאין כוונתו לקדשה בסבלונות אלו, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאי אפשר לומר כן, אלא יש לומר שאדם זה נוהג כרוב אנשי מקומו המקדשים קודם שליחת המתנות, ולפיכך יש לחשוש שנתכוין לקדשה במתנות אלו.

הגמרא מביאה דין נוסף לגבי ספק קידושין, התלוי במנהג אנשי המקום: **בָּעָא מִינֵּיהּ** – שאל **רַב אַחָא בַּר רַב הוּנָא מָרָבָא, הוֹחֲזֵק שְׁטַר כְּתוּבָּה בְּשׁוּק מַהוּ** – אם ראו עדים ביד אדם שטר כתובה על שם אשה פלונית, האם יש ללמוד מכך שמקודשת היא לו. **אָמַר לֵיהּ וְכִי מִפְּנֵי שֶׁמַּחֲזִיק אדם זה בִּשְׁטַר כְּתוּבָּה בַּשּׁוּק נַחֲזִיק בָּהּ** – באשה זו, **כְּאֵשֶׁת אִישׁ**, הרי יתכן שעדיין לא קידשה אלא הכין השטר ליתן לה לאחר הקידושין.

מַאי חֲזֵי עֲלָהּ – כיצד יש לפסוק להלכה בשאלה זו. **אָמַר רַב אַשֵׁי, בְּאַתְרָא דְּמַקְדְּשֵׁי וַהֲדַר כָּתְבֵי כְּתוּבָּה** – במקום שבו נוהגים לקדש תחילה ולאחר מכן לכתוב שטר כתובה, **חַיְישִׁינַן** – יש לחשוש שאשה זו מקודשת, אך במקום בו **כָּתְבֵי וַהֲדַר מְקַדְּשֵׁי** – כותבים תחילה שטר כתובה ולאחר מכן מקדשים האשה, **לֹא חַיְישִׁינַן** – אין לחשוש שמקודשת, אלא יש לתלות שהכין שטר זה ליתן לה לאחר שיקדשה.

מקשה הגמרא: **מְקַדְּשֵׁי וַהֲדַר כָּתְבֵי פְּשִׁיטָא** – במקום שבו נוהגים

המשך בעמוד פ

לקדש תחילה ולאחר מכן לכתוב שטר בתובה, פשוט הדבר שאם יש שטר כתובה לפנינו עלינו לחשוש שכבר נתקדשה האשה, ומדוע יש צורך להשמיענו דין זה.

מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – אכן אין צורך להשמיענו דין זה, אלא באופן **דְּלֹא שְׁכִיחַ סַפְּרָא** – שאין הסופר שכותב את השטרות מצוי במקום זה תמיד. **מַהוּ דְּתֵימָא סַפְּרָא הוּא דְּאִתְרַמֵּי** – שמא תאמר שנזדמן הסופר למקום זה קודם הקידושין, ומיהר הבעל לכתוב שטר כתובה קודם שילך הסופר אף שלא קידש עדיין את האשה, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאין אומרים כן, אלא תולים שנהג כמנהג אנשי המקום המקדשים תחילה ולאחר מכן כותבים הכתובה, ולפיכך יש לחשוש שאשה זו מקודשת.משנה זו דנה לגבי אדם המקדש אשה ובתה או שתי אחיות בבת אחת, האם חלו הקידושין בשתיהן או באחת מהן, או לא.

משנה

אדם **הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה וּבִתָּהּ אוֹ אִשָּׁה וַאֲחוֹתָהּ כְּאַחַת** – בבת אחת, שתיהן **אֵינָן מְקוּדָּשׁוֹת**. **וּמַעֲשֶׂה** היה **בְּקִבּוּצָה** של **חֲמֵשׁ נָשִׁים**, **וְכֻלָּן** – בתוכן היו **שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְלִיקֵּט אָדָם אֶחָד כַּלְכָּלָה** – סל **שֶׁל תְּאֵנִים, וְכַלְכָּלָה זוֹ שֶׁלָּהֶן** – של אותן הנשים **הָיְתָה, וְשֶׁל פֵּרוֹת שְׁבִיעִית הָיְתָה, וְאָמַר לָהֶן** אותו אדם, **הֲרֵי כּוּלְּכֶם מְקוּדָּשׁוֹת לִי בְּכַלְכָּלָה זוֹ, וְקִיבְּלָה אַחַת מֵהֶן עַל יְדֵי כּוּלָּן** – בשליחות כולן, **וְאָמְרוּ** על כך **חֲכָמִים**, שהדין הוא **שֶׁאֵין הָאֲחָיוֹת מְקוּדָּשׁוֹת**, ולא חלו הקידושין אלא על הנשים האחרות.

גמרא

הגמרא מבררת מהו המקור לדין המבואר במשנה: **מְנָהֲנֵי מִילֵּי** – מנין למדים דין זה שאין קידושין תופסין בשתי אחיות יחדיו, **אָמַר רַבִּי בַּר חָמָא דְּאָמַר קְרָא** (ויקרא יח יח) 'וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח **לְצָרֹר**', ויש לבאר כוונת הכתוב כך, שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁנַּעֲשׂוּ האחיות **צָרוֹת** זוֹ לָזוֹ, דהיינו, באופן שנשא שתיהן כאחת, **לֹא יְהֵא** לוֹ **לִיקּוּחִים** – לא יחולו הקידושין **אֲפִילּוּ בְּאַחַת מֵהֶם**. נמצא, שלדעת רמי בר חמא מקרא זה מזהיר את האדם שלא לישא שתי אחיות כאחת, ואף מלמד שאין קידושין תופסים בהן.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רָבָא** לרמי בר חמא, **אִי הָכִי** – אם כדבריך שהכתוב עוסק באדם המקדש שתי אחיות בבת אחת, **חַיְינוּ דִּכְתִיב** – הרי נאמר בסוף פרשת העריות (שם כח) 'וְנִכְרֵתוּ **הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשׂוֹת מִקֶּרֶב עַמָּם**', שהעובר על אחד מאיסורי העריות שנמנו בפרשה דינו בכרת, ואף הנושא שתי אחיות כאחת דינו כן, ומדוע, **אִי קִידּוּשִׁין לֹא תָּפְסֵי בָּהּ כָּרֵת מִי מְחַיֵּיב** – הרי מאחר שלא תפסו בהן קידושין, נמצא שאף אחת מהן אינה אשתו, וממילא אף אחותה אינה אסורה עליו מדין אחות אשה, ומדוע יש עליו עונש כרת.

ולפיכך מבאר רבא את המקור לדברי המשנה באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רָבָא**, בהכרח צריך לומר שהכתוב אינו עוסק באדם המקדש שתי נשים באחת, אלא **קְרָא בָּזֶה אַחַר זֶה** – הכתוב מזהיר אדם שנשא אשה מקודם לכן, שלא יוסיף עתה ליקח אף את אחותה לו לאשה, ואם ישא ענוש הוא כרת, מאחר שנושא את אחות אשתו.

וּמַתְנִיתִין – המקור לדברי המשנה הסוברת שהנושא שתי אחיות כאחת אין קידושין תופסין אף באחת מהן הוא מסברא, **וּכְדְרָבָה** – על פי הכלל שאמר רבה. **דְּאָמַר רַבָּה כָּל דבר שֶׁאֵינוֹ** יכול לחול **בָּזֶה אַחַר זֶה**, הדין הוא **שֶׁאֲפִילּוּ בְּבַת אַחַת אֵינוֹ** חל. וממילא, מאחר שאין אדם יכול לישא את אחות אשתו, נמצא שאין קידושי שתיהן יכולים לחול בזה אחר זה, ולפיכך יש להוסיף מסברא ולומר שאף בבת אחת אינם חלים, ואם ישא אדם שתי אחיות כאחת אין קידושין תופסים אפילו באחת מהן.

גּוּפָא – שנינו לעיל, **אָמַר רַבָּה, כָּל דבר שֶׁאֵינוֹ** חל **בָּזֶה אַחַר זֶה, אֲפִילּוּ בְּבַת אַחַת אֵינוֹ** יכול לחול. **אֵיתִיבֵיהּ אַבָּיֵי** – הקשה אביי לרבה,